

PALU YAZITI ÜZERİNE BİR NOT

Kemalettin KÖROĞLU — Ali M. DİNÇOL

Elazığ'a bağlı Palu ilçe merkezinin 1 km. doğusundaki kayalıklar üzerinde yer alan, Urartu kralı Menua'ya ait yazıtın 1935 yılında Lehmann-Haupt¹ tarafından yayınlanmasından sonra, aşağıda değineceğimiz üzere, birçok bilim adamı pek açık olmayan 15. satırın okunuşu üzerinde çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. 1987 yılında Elazığ, Bingöl, Tunceli ve Diyarbakır yöresinde Doç. Dr. Veli Sevin² başkanlığında sürdürdüğümüz yüzey araştırmasının amaçlarından biri de, Malatya krallarının soy kütüğü ile ilgili tartışmalara yol açan bu satırı incelemek ve probleme ışık tutacak yeni veriler olup olmadığını saptamaktır.

Yazıt, kayalığın kuzey-batısında, 3.40 X 1.50 m. boyutlarında, 0.30 m. derinliğinde bir niş içerisine iki bölüm halinde kazılmış olup (bkz. resim 1), Lehmann-Haupt ve König'deki³ kopyaların aksine, aşağıda ayrıntılarıyla değineceğimiz gibi, günümüze biraz daha sağlam durumda gelmiştir. Biz burada öncelikle, yazıtın içeriğini değiştirmeyecek küçük farklılıklar üzerinde değil, önemli fikir ayrılıklarına neden olan ve farklı okunuşları verilen 15 satırı üzerinde duracağız (bkz. resim 2).

Adı geçen satırı, yazıtı ilk kopya eden Lehmann-Haupt⁴, *Isu-li-e ha-a-ú-a-li* olarak okumuş ve *hauali*'nin *-ali* eki ile çekimlenmiş bir fiil formu⁵ olabileceğini de düşünmekle beraber, bu okunuşun 16. ve 17.

1 CICH no. 31.

2 Konuya dikkatlerimizi çektiği ve yaptığı yardımlar için kendisine teşekkür ederiz.

3 CICH Taf. 45-46; HChI Taf. 24.

4 Bkz. not 1.

5 *-hai/ú-* «almak, sahiplenmek, fethetmek, yağmalamak, götürmek vs.» anlamındaki transitiv fiilin *-ali* eki alan Preteritum 3. tekil şahıs hali (bkz. Melikişvili, 1971, s. 55).

satırlarda haraca bağlandığı anlatılan Malatya kralının adı olduğunu ileri sürmüştür. Ancak satırın baş kısmının kırık olduğuna dikkatleri çeken Friedrich⁶ ve Goetze⁷ bu fikre karşı çıkararak, burada Lehmann-Haupt tarafından görülen dik çivinin bozulmuş bir heceye ait olabileceğini, *hauali*'nin de Urartuca bir fiil formu olduğunu savunmuşlardır. Bütün bu itirazlara karşılık Köniğ⁸ bu satırı yeniden ¹*Su-li-e-ħa-a-ú-a-li* şeklinde okuyarak bunun Malatya kralının adı olduğunu kabul etmiştir. Melikişvili⁹ ise Friedrich ve Goetze'nin itirazlarını haklı bularak burasını (?)*-su-li-e ħa-a-ú-a-li* şeklinde transkribe etmiş ve kırık olan baş kısımda, *hauali* fiiline ait *-li* çoğul eki almış bir kelimenin bulunması gerektiğini önermiştir. Salvini¹⁰ de, Lehmann-Haupt'un çıkardığı kopyalar üzerinde yaptığı incelemeler sonucu, sözünü ettiğimiz kısmı Melikişvili gibi, *-su-(?)* hecesini de, soru işaretli olmak üzere, transkribe etmiş ve onun görüşüne katılarak, burada bir önceki cümleyi sonuçlandıran fiil kalıbının (*ħaú-ali* «o onları aldı») nesnesi olan *-li* çoğul eki almış bir ismin ilk elemanı olabileceği fikrini benimsemiştir.

Bizim 1987 yılında Palu'da yazıt üzerinde yaptığımız gözlemlerde ise, satırın okunabilen ilk hecesinin *-su-* değil *MEŠ* (çoğul determinatifi) olduğu (bkz. resim 3)¹¹ ve şahıs belirleyicisinin kesinlikle bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca, Salvini'nin de farketmiş olduğu gibi, okunamayan kırık kısmın birkaç heceyi kapsayacak genişlikte olduğu görülmüştür (bkz. resim 4). Anlaşılacağı üzere, burada ¹*Sulieħaúali* şeklinde bir kral adının varlığından söz etmek kesinlikle olanaksızdır. Buna göre 15. satırın, bizim yaptığımız kopye ve transkripsiyonu şöyledir:

(...)MEŠ-*li-e ħa-a-ú-a-li*

6 Friedrich, 1935, s. 428.

7 Goetze, 1935, s. 295.

8 HChI no. 25.

9 UKN no. 39, not 3.

10 Salvini, 1968, s. 115; Salvini, 1972, s. 101.

11 Çektığımız resimlere ek olarak, yazıttan aldığımız kalıbın bu alçı dökümü de hecenin *MEŠ* olduğunu açıkça göstermektedir.

MEŠ çoğul determinatifi ile geçen bir substantiv olmalıdır. Bu ayrıca Urartu çoğul eki olan *-li(e)* ile de tamamlanmıştır. Substantiva'nın hem Sümerce çoğul determinatifi ile hem Urartu çoğul eki ile birlikte gösterildiği örnekler saptanmıştır (UKN no. 130/12 : DINGIRMEŠ-*li*; UKN no. 127 V/79 = Gvachariya s. 95 : DUMEŠ-*li*). Çoğul haldeki bu transitif *hauali* «o (onları) aldı» fiili de çoğul nesnelere gerektirmektedir. Bu bakımdan her iki kelime gramatikal olarak birbirine uymaktadır.

Çalışmalarımız sırasında, yukarıda da söz edildiği gibi yazıtın günümüzdeki durumu ile (bkz. resim 5) UKN ve HChI'de verilmiş kopya ve transkripsiyonlar da karşılaştırılmıştır¹². Bunun sonucunda aşağıdaki değişikliklerin yapılması gereklidir :

Satır	HChI	UKN	Kollasyon
6	u[š]-ma-a-ši-ni	uš-ma-ši-ni	uš-ma-[a-ši]-ni
8	URUŠe-be-te-ri-a-n[i K]UR	URUŠe-be-te-ri-a-niKUR	URUŠe-be-te-ri-a-niKUR
9	UR[U]Ĥu-za-a-na-n[i]	URUĥu-za-a-na-ni	URUĤu-za-a-na-ni
10	KURŠu-ú-p[a]-a-ni	KURšu-ú-pa-a-ni	KURŠu-ú-pa-a-ni
10	ku-ṭu-n[i]	ku-ṭu-ni	ku-ṭu-ni
11	KURĤa-a-te-i-na-a..	KURĥa-a-ti-i-na-a[....]	KURĤa-a-te-i-na-a
12	dĤal-di-e i-ni	Dĥal-di-e i-ni	DĤal-di-e-i
12	ku-gu-ú-n[i]	ku-gu-u-ni	ku-gu-u-ni
13	i-a-ra-n[i]	i-a-ra-ni	i-a-ra-ni
14	a-su-n[i]	a-su-ni	a-su-ni
15	^I Su-li-e-ĥa-a-ú-a-li	? -su-li-e ĥa-a-ú-a-li	[...]MEŠli-e ĥa-a-ú-a-li
17	me-ši-ni pi-i	me-[ši-ni pi]-i	me-ši-ni pi-i
17	al-su-i-ši-i-ni	al-su-i-ši-i-ni	al-su-u-i-ši-i-ni
28	u-l[u]-ú-li-e	ú-lu-ú-li-e	ú-lu-ú-li-e

12 Ayrıca, Urartu yazıtının iki bölümü arasındaki boşluğa kazılmış olup (bkz. resim 5) daha önceki yayınlarda üzerinde durulmayan ve yazı karakterinden hareketle M.S. 9. yüzyıla tarihlenen Arapça yazıtın da burada transkripsiyon ve tercümesini vermeyi uygun görüyoruz.

Transkripsiyon

1. satır : ed-Dunyâ sâ'atun fec'alhâ tâ'aten
2. satır : Ketebe el-Verd bin 'Abdullâh

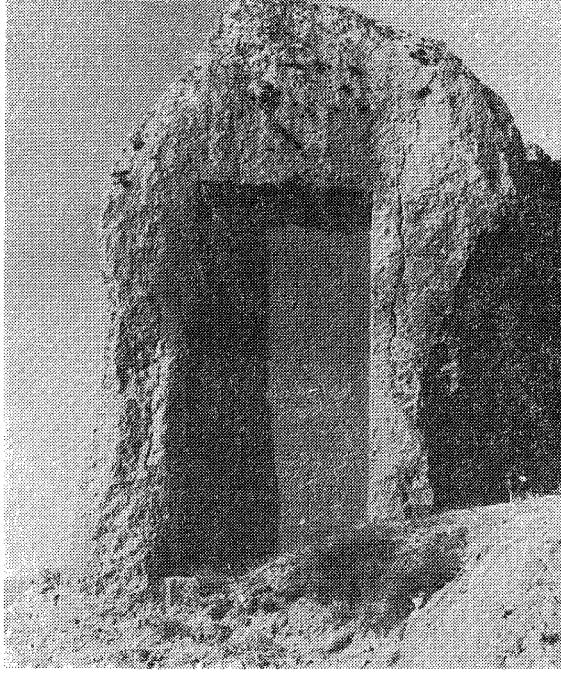
Tercüme

1. satır : «Dünya bir saatlik zamandır, onu ibâdetle geçir»
2. satır : «Abdullah oğlu el-Verd yazdı.»

Bu yazıtın tarihleme ve tercümesini yapan Sayın Dr. Hüsamettin Aksu'ya teşekkür ederiz.

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

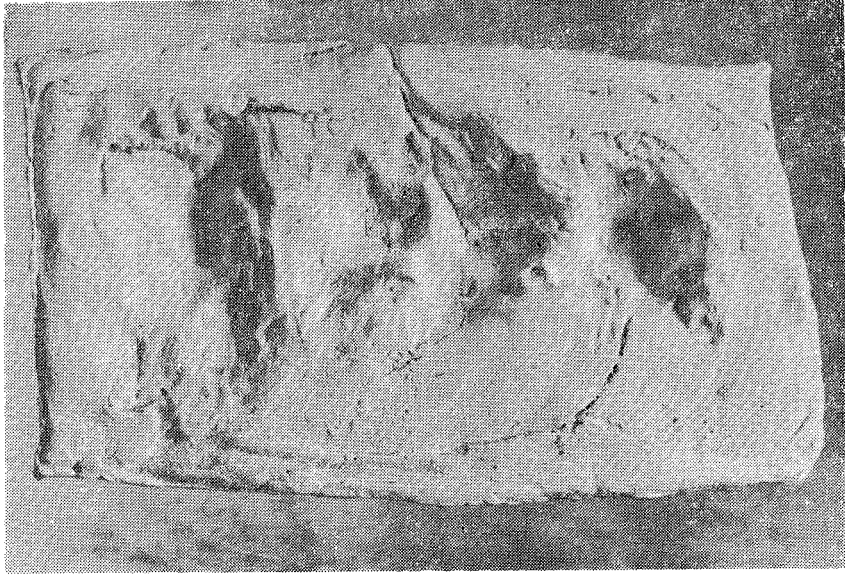
- CIch C. F. Lehmann-Haupt (*et al.*), *Corpus Inscriptionum Chaldicarum* II, Berlin u. Leipzig 1935.
- Friedrich, 1935 J. Friedrich, «Keilschriftforschung», *Orientalistische Literaturzeitung*, 38 (1935) s. 425-434.
- Goetze, 1935 A. Goetze, «Some Notes on the Corpus Inscriptionum Chaldicarum», *Journal of the American Oriental Society*, 55 (1935), s. 294-302.
- Gvachariya, 1963 *Slovary-Simfoniya Urartskogo Yazyika*, Moskva
- HChI F. W. König, *Handbuch der chaldischen Inschriften*, (Archiv für Orientforschung, Beiheft 8) I-II, Graz 1955-57.
- Melikişvili, 1971 G. A. Melikişvili, *Die urartäische Sprache* (aus dem Russ. übers. von K. Sdrembek, mit einem Anhang von M. Salvini), Rom 1971.
- Salvini, 1968 M. Salvini, «Studi sul Verbo Urarteo», *Studi Micenei ed egeo-Anatolici* V (1968), s. 97-127.
- Salvini, 1972 M. Salvini, «Le testimonianze storiche Urartee sulle regioni del Medio Eufrate ΜΕΛΙΤΗΝΗ, ΚΟΜΜΑΤΗΝΗ, ΣΟΦΗΝΗ, ΤΟΜΙΣΑ, *la Parola del Passato*, CXLII-CXIV (1972), s. 100-111.
- UKN G. A. Melikişvili, *Urartskie klinoobraznye nadpisi*, Moskau 1960.

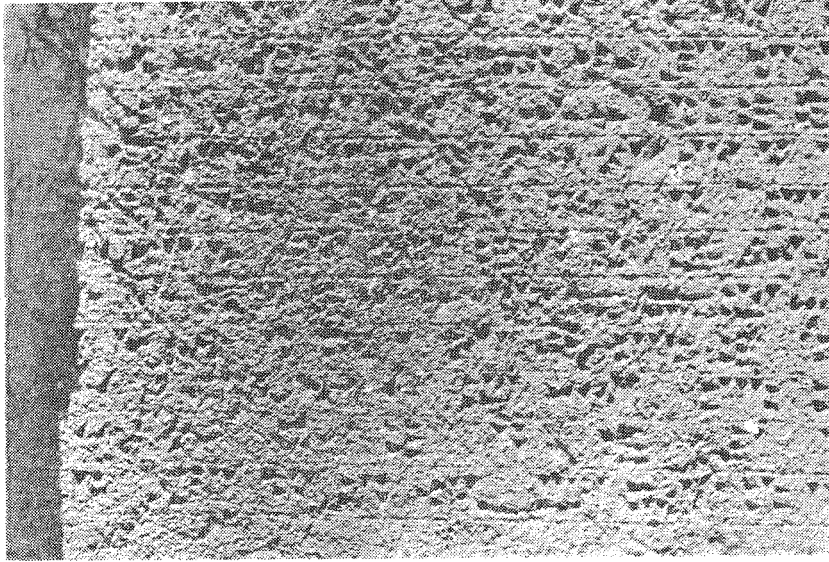
Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

